

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ

DOI 10.26565/2225-7756-2025-79-08

УДК 159.923.2:[316.613.4:364-787.522]-055.2-053.67

Ю. А. ГІМАЄВА (Юлія Азгатівна Гімаєва)

*кандидат психологічних наук, доцент,**доцент ЗВО кафедри загальної психології**Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**майдан Свободи, 4, Харків, Україна.*<https://orcid.org/0000-0002-4366-307X>*E-mail: yuliagimaeva@gmail.com*

О. О. СВІТЛИЧНА (Олександра Олександрівна Світлична)

*бакалавр психології, психолог**E-mail: asvetlichnay13@gmail.com***СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ЕМОЦІЙНИМ ІНТЕЛЕКТОМ І РИСАМИ ОСОБИСТОСТІ У ДІВЧАТ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ**

Дослідження присвячено вивченню зв'язку соціально-психологічної адаптації з емоційним інтелектом (ЕІ) і рисами особистості в дівчат раннього та пізнього юнацького віку. Для емпіричних вимірювань були використані опитувальник соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда, методика діагностики ЕІ Н. Холла, опитувальник «Велика п'ятірка» Р. Маккрай і П. Кости. За результатами дослідження соціально-психологічної адаптації з'ясовано, що як у ранньому, так і пізньому юнацькому віці адаптація загалом та прийняття себе зокрема є вище середніми, прийняття інших, емоційний комфорт, домінування та ескапізм – середніми. Самомотивація, емпатія та у цілому емоційний інтелект представлені в пізньому юнацькому віці на третину краще, ніж у ранньому юнацькому віці. Розпізнавання емоцій інших людей у дівчат пізнього юнацького віку розвинене на середньому рівні, а в дівчат раннього юнацького віку на низькому. За даними кореляційного аналізу в дівчат юнацького віку адаптація є пов'язаною з емоційним інтелектом. У ранньому юнацькому віці адаптивність та у її складі прийняття себе, прийняття інших і домінування корелюють з усіма аспектами ЕІ. Внутрішній контроль пов'язаний з самомотивацією та емоційною обізнаністю, емоційний комфорт – додатково ще з емпатією і розпізнаванням емоцій інших людей. В дівчат юнацького віку адаптивність загалом та її аспекти переважно пов'язані з такими рисами особистості як відкритість новому досвіду та сумнінність. У ранньому юнацькому віці з обома рисами корелюють адаптивність загалом, внутрішній контроль і домінування, тільки з відкритістю новому досвіду – прийняття себе та емоційний комфорт. У пізньому юнацькому віці з обома рисами корелюють адаптивність загалом, прийняття себе і домінування, тільки з сумнінність – внутрішній контроль, тільки з відкритістю новому досвіду – емоційний комфорт. У ранньому юнацькому віці прагнення домінувати врівноважується зв'язком з доброзичливістю. В обох вікових підперіодах ескапізм пов'язаний з нейротизмом, а емоційний комфорт з екстраверсією. Результати кореляційного аналізу свідчать, що в дівчат юнацького віку адаптивність, емоційний інтелект і риси особистості є щільно пов'язаними, при чому кореляції мають свою специфіку в ранньому та пізньому юнацькому віці.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, емоційний інтелект, риси особистості, зв'язок, юнацький вік, дівчата юнацького віку.

Постановка проблеми. Серед багатьох важливих процесів у житті людини чимале місце посідає адаптація. Такі закономірні зміни, як розширення кола спілкування, долучення до нових спільнот, опанування нових ролей, що відбуваються за логікою вікового розвитку, доповнюються з одного боку суто ситуативними подіями, які стосуються тільки приватних обставин окремої людини чи родини, з іншого – глобальними процесами сучасності на кшталт впровадження нових технологій, видозмінення спілкування і навчання внаслідок пандемії та війни.

Іншими словами, зміни різних масштабів є постійними супутниками людини на різних етапах її життєвого шляху, а відтак вимагають спроможності впоратися з їх викликами. Більшого навантаження на процеси адаптації відчують підлітки і юнаки, оскільки в своєму віці мають додатково впоратись з цілим

комплексом розвиткових завдань, серед яких найважливішими є формування его-ідентичності, налагодження на новому рівні комунікації з однолітками, здійснення професійного та особистісного самовизначення. Розв'язання цієї низки проблем потребує значних адаптивних ресурсів, до яких природним чином можна віднести особисті якості та здібності. Серед них важливе місце посідають емоційний інтелект і особистісні риси.

Таким чином, дослідження зв'язку емоційного інтелекту й рис особистості з соціально-психологічною адаптацією у дівчат юнацького віку характеризується доцільністю й актуальністю. Зважаючи на специфіку перехідного віку, можна очікувати, що сформований емоційний інтелект та певні особистісні риси (серед яких емоційна стійкість, готовність до сприйняття нового тощо є слушним підґрунтям для полегшення соціально-

Як цитувати: Гімаєва, Ю. А., Світлична О. О. (2025). Соціально-психологічна адаптація у зв'язку з емоційним інтелектом і рисами особистості у дівчат юнацького віку. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, 79, 54-64. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-79-08>

In cites: Gimayeva, Yu., Svitlychna, O. (2025). Socio-psychological adaptation in connection with emotional intelligence and personality traits in adolescent girls. *Visnyk of V.N. Karazhin Kharkiv National University. Series Psychology*, 79, 54-64. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-79-08> (in Ukrainian)

© Гімаєва, Ю. А., Світлична О. О., 2025, CC BY 4.0 license

психологічної адаптації юначок до складних умов сучасності, при чому для дівчат раннього та пізнього юнацького віку їх важливість може бути різною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема адаптації особистості в широкому сенсі цього поняття завжди привертала увагу дослідників. Від початку розробка цього питання відбувалася в дещо глобалізованому ключі: розуміння адаптації як процесу пристосування до середовища та змін обставин існування, властивого всім живим організмам, у такій якості використовувалось навіть для пояснення закономірностей психічного розвитку людини. Відлуння такого підходу можна зустріти як у багатьох теоріях особистості, зокрема неофрейдистських, так і в теоріях, зорієнтованих на пояснення розвитку інтелекту. Так, згідно епістемологічної теорії Ж. Піаже адаптація розглядається як єдність асиміляції та акомодатції, двох протилежних процесів, з яких перший забезпечує прилаштування до умов оточення за рахунок включення нових компонент до існуючих структур, а другий – за рахунок змінення самих цих структур. Якщо екстраполювати ці механізми на поведінку в цілому, то корисний ефект досягається через розповсюдження вже сформованої поведінкової схеми на нові ситуації або через модифікацію дії суб'єкта відповідно до актуальних вимог.

Сучасні погляди більш розгалужені та розрізняють біологічну, фізіологічну, психологічну та соціальну адаптацію, і на перехресті останніх, у свою чергу, – соціально-психологічну адаптацію. Соціальна адаптація актуалізується в разі залучення особистості до нових для неї соціальних груп і передбачає ознайомлення й опанування норм, цінностей і форм взаємодії, прийнятих в даних спільнотах, встановлення прийнятної системи стосунків з іншими людьми як представниками цих груп, гнучкість ролівої поведінки.

Загалом терміном соціально-психологічна адаптація може позначатися і процес пристосування до умов середовища, що змінилися, і його досягнутий результат, який в інший спосіб можна позначити як адаптованість. Підгрунтям адаптації, незалежно від того, йдеться про біологічні системи чи про соціальні, виступає більш чи менш активна взаємодія індивіда з чинниками впливу. У ході такої взаємодії особистість, якщо казати про соціальний контекст, виявляє і набуває спроможності відповісти вимогам нових ситуацій – тобто адаптивності (Сафін, 2025). Адаптивність виявляється не тільки через пристосування до обставини, а й у здатності змінити їх, пристосовуючи до своїх власних потреб, цілей та цінностей, і навіть використовувати існуючі ситуаційні можливості для саморозвитку. У підсумку адаптація дозволяє людині відновити свій добробут (благополуччя, позитивне функціонування), порушений виникненням цих нових обставин. Оскільки адаптація особистості передбачає певні ступені активності, а в рамках вікової психології власна активність дитини розглядається як один з чинників розвитку, то справедливим буде стверджувати, що і сама адаптивність не є від початку жорстко фіксованою здатністю: на засадах активності в людини мають формуватися або принаймні вдосконалюватися специфічні компетентності, за рахунок яких адаптація буде більш

успішною. Це дозволяє припустити думку про наявність у дитини, з одного боку, певних адаптаційних ресурсів, а з іншого – про їх позитивну вікову динаміку.

Аспекти соціально-психологічної адаптації вивчаються у зв'язку з певними обставинами життя і розвитку: війною (Дудіцька, Мосійчук, 2025), реабілітацію військових (Петреченко, 2024), міграцією (Михайлич, 2023), навчальною діяльністю (Сафін, 2025), а також з такими індивідуально-психологічними особливостями, як у широкому сенсі здібності та риси особистості (Цикаленко, Власова, 2024; Yasin, Sandeep, 2024; Pardo, Ossa, Noreña, 2025).

Натепер розповсюдженою є думка, що емоційний інтелект відіграє суттєву роль в процесі соціально-психологічної адаптації. У загальному сенсі емоційний інтелект передбачає спроможність людини розуміти та керувати своїми емоціями та емоціями інших людей (Sathiyamurthi, Shefali, 2019). Ресурсна роль емоційного інтелекту, полягає в тому, що він важливий для підтримки психологічного благополуччя та стійкості особистості. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту здатні краще адаптуватися до стресових ситуацій, оскільки можуть ефективно управляти власними емоціями та використовувати емоційні ресурси для підтримки мотивації і самоналаштування, натомість низький рівень емоційного інтелекту сполучений з дезадаптацією, адиктивною, на кшталт вживання речовин, і девіантною поведінкою, поганими стосунками з друзями (Brackett, Mayer, Warner, 2006; Mayer, Salovey, Caruso, 2004). Оптимізуючи спілкування, емоційний інтелект, з одного боку, полегшує інтеграцію в нові соціальні спільноти, а з іншого – сприяє збереженню психологічної стабільності в умовах соціальних змін та невизначеності. Особливою є роль емоційного інтелекту в юнацькому віці, зважаючи на необхідність вирішення специфічних вікових завдань (Sathiyamurthi, Shefali, 2019).

Д. Гоулман також звернув увагу на те, що емоційний інтелект сприяє розвитку стійкості та здатності адаптуватися до змін, які є важливими складовими успішної соціальної адаптації в динамічному середовищі (Гоулман, 2021). Р. Бар-Он (2021), виходячи уявлень про емоційний інтелект як складової соціального інтелекту, що охоплює різноманітні емоційні та соціальні компетенції, серед яких позначається адаптивність, вважає, що емоційний інтелект забезпечує ефективну соціальну взаємодію та адаптацію до змін середовища за рахунок навичок вирішення проблем, управління стресом та підтримки позитивних соціальних зв'язків. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту мають кращі соціальні навички, що допомагає їм налагоджувати позитивні, здорові міжособистісні стосунки і краще справлятися з міжособистісними конфліктами.

У дослідженнях також обговорюється ресурсна роль емоційного інтелекту в умовах пандемії COVID-19 (Дерев'янка, 2021; Давиденко, 2021), його значущість у контексті пізнавальної активності студентів [1], для академічної успішності та адаптації до навчальних умов (Al-Qadri, Zhao, 2021), для формування готовності до професійної діяльності (Гиндик, 2023), для управлінської діяльності (Данилевич, Теплюк, 2025; Lee,

Chelladurai, 2017). У віковому аспекті емоційний інтелект вивчався у зв'язку з академічними досягненнями (Al-Qadri, Zhao, 2021) та у ключі моніторингу розвитку (Esnaola, Revuelta, Ros, Sarasa, 2017). Утім щодо прогностичного потенціалу емоційного інтелекту існують суперечливі думки (Zeidner, Roberts, Matthews, 2008).

Започаткована в диспозиційному підході ідея риси як чинника, з одного боку, унікальності особистості, а з іншого – відносної постійності дій, думок і почуттів особистості, пояснює, яким чином у взаємодії з впливами з боку середовища формується її поведінка. Володіючи певним набором рис, особистість спроможна в різноманітних ситуаціях демонструвати більш-менш подібну манеру поведінки. Функціонально риса забезпечує «обробку» зовнішніх впливів та обумовлює специфічну до її змісту поведінку людини. Відомо, що, зокрема Г. Олпорт, виділяв низку рис, які притаманні зрілій та незрілій особистості. Здатність бачити речі такими як вони є насправді, стійкість до фрустрації, активна позиція по відношенню до дійсності, є такими, що визначають зрілу особистість. Тоді як використання різних видів психологічного захисту, пасивна позиція відносно дійсності є ознаками незрілої особистості. Ураховуючи ці міркування та ґрунтуючись на положенні про те, що риси особистості визначають поведінку особистості, можна зробити припущення, що риси особистості можуть також мати значення і для успішності її соціально-психологічної адаптації до суспільства. Риси вивчаються в академічному контексті (Babu, Blessy, 2023), у контексті професійного функціонування (Zheng, Hoff, Hanna, Einarsdóttir, Rounds, Briley, 2024), виходу на пенсію (Schimanski, Hartung, Hülür, 2025). Попри наголос на

певній стабільності самих рис, останнім часом з'ясовано, що вони мають і певну вікову динаміку (Seifert, Rohrer, Schmukle, 2023).

Отже, з огляду на наявні дослідження щодо соціально-психологічної адаптації, емоційного інтелекту і рис особистості, випливає припущення про сполученість цих явищ.

Мета статті – визначити зв'язки соціально-психологічної адаптації з емоційним інтелектом і рисами особистості у дівчат раннього та пізнього юнацького віку.

Методи дослідження. Для проведення емпіричного дослідження були використані наступні інструменти: методика вивчення соціально-психологічної адаптації К. Роджерса - Р. Даймонда, методика діагностики емоційного інтелекту Н. Холла, особистісний опитувальник «Велика п'ятірка» Р. Маккрай та П. Кости. Для статистичної обробки даних було використано описову статистику, t-критерій Ст'юдента, кореляційний аналіз за Спірменом.

Вибірку дослідження склали дві групи дівчат юнацького віку: 26 дівчат раннього юнацького віку (віком від 15 до 18 років) і 28 дівчат пізнього юнацького віку (віком від 19 до 21 років). Всі учасниці навчаються в закладах загальної середньої або вищої освіти (у разі ЗВО – за спеціальностями хімія, музика, філософія, архітектура, підприємство; психологія, медицина, менеджмент, фізика, дизайн тощо).

Результати емпіричного дослідження та їх обговорення.

Результати дослідження соціально-психологічної адаптації за методикою К. Роджерса - Р. Даймонда подані в таблиці 1.

Таблиця 1. Результати дослідження соціально-психологічної адаптації за методикою К. Роджерса - Р. Даймонда / Results of a study of socio-psychological adaptation using the C. Rogers - R. Diamond method

Показники/ Indicators	Ранній юнацький вік/ Early adolescence	Пізній юнацький вік/ Late adolescence	t	p
Адаптивність/ Adaptability	145,77 (в.с.) / (a.a.)	150,79 (в.с.) / (a.a.)	0,761	0,450
Деадаптивність/ maladaptation	95,19 (с.) / (a.)	83,11 (с.) / (a.)	1,003	0,320
Неправда/ Falsehood (-)	19,23 (с.) / (a.)	17,21 (н.с.) / (b.a.)	1,625	0,110
Неправда/ Falsehood (+)	11,69 (н.с.) / (b.a.)	13,32 (н.с.) / (b.a.)	1,232	0,223
Прийняття себе/ Accepting yourself	44,69 (в.с.) / (a.a.)	46,18 (в.с.) / (a.a.)	0,518	0,607
Неприйняття себе/ Self-rejection	16,54 (с.) / (a.)	13 (н.с.) / (b.a.)	1,478	0,146
Прийняття інших/ Acceptance of others	22,77 (с.) / (a.)	22,14 (с.) / (a.)	0,416	0,679
Неприйняття інших/ Non-acceptance of others	17,81 (с.) / (a.)	15,14 (с.) / (a.)	1,210	0,232
Емоційний комфорт/ Emotional comfort	23,08 (с.) / (a.)	22,71 (с.) / (a.)	0,226	0,822
Емоційний дискомфорт/ Emotional discomfort	20,81 (с.) / (a.)	18,79 (с.) / (a.)	0,660	0,512
Внутрішній контроль/ Internal control	50,35 (с.) / (a.)	53,46 (в.с.) / (a.a.)	1,377	0,175
Зовнішній контроль/ External control	28,38 (с.) / (a.)	24,96 (с.) / (a.)	0,941	0,351
Домінування/ Domination	10,92 (с.) / (a.)	10,68 (с.) / (a.)	0,278	0,782
Підлеглість/ Inferiority	19,65 (с.) / (a.)	16,57 (с.) / (a.)	1,775	0,082
Ескапізм/ Escapism	14,38 (с.) / (a.)	12,93 (с.) / (a.)	0,870	0,388

в.с. - рівень вище середнього / a.a. - level above average

с. - середній рівень / a. - average level

н.с. - рівень нижче середнього/ b.a. - level below average

З таблиці 1 видно, що за інтегральним показником адаптації в обох групах результати за підшкалою Адаптивності перебувають на рівні вище середнього, тоді як підшкала Деадаптивності виражена на середньому рівні, що свідчить в цілому про доволі

потужні пристосувальні спроможності юначок. До більшості ситуацій, що трапляються, вони здатні добре підлаштуватися, докласти зусиль, щоб здолати труднощі, та при цьому органічно почуватися в своєму оточенні. Проте є й такі завдання і обставини,

опанування яких для дівчат обох вікових груп супроводжується певними утрудненнями. Аспект дезадаптивності яскравіше проявляється в дівчат раннього юнацького віку (на 14,5%), аспект адаптивності трохі (на 3,4%) сильніше виражений у дівчат пізнього юнацького віку, таким чином, перед викликами адаптації вони почувуються більш упевнено порівняно з молодшими юначками.

Переважає більшість окремих показників адаптації у дівчат представлені на середньому рівні, при чому в обох підшкалах – і позитивній, і негативній. Це стосується Прийняття - неприйняття інших, Емоційного комфорту - дискомфорту, Домінування - підлеглості й Ескапізму. Тобто в аспекті прийняття (неприйняття) дівчата сприймають інших людей як цінних, доволі лояльно ставляться до їхніх слабких сторін і недоліків, що однак не означає повної відсутності умов цінності, критики чи звинувачень. Подібним чином щодо емоційний комфорт (дискомфорт) попри збалансованість емоційного стану, оптимізм, відчуття спокою та задоволення, одним слово попри все те, що концентрується в понятті суб'єктивного благополуччя, юначки нерідко можуть почуватися тривожно, беззахисно, напружено та самотньо. Їм притаманні середнім чином одночасно тенденції і до домінування, і до підкорення, тобто схильність до відстоювання власної думки разом з прагненням підкорювати інших, але при тому і піддатливість до зовнішніх впливів), тенденція до уникнення необхідності розв'язання утруднень і прийняття рішень – також на середньому рівні. Хоча формально всі позначені підшкали мають середній вияв, неприйняття інших властиве молодшим юначкам на 17,6%, емоційний дискомфорт на 10,7%, ескапізм на 10,95%, а підлеглисть на 18,6% більше, ніж юначкам старшим.

Такий аспект адаптації як самоприйняття виявився в дівчат сформованим краще за інші. Підшкала

Прийняття себе в обох групах виражена на рівні вище середнього, при чому в старших юначок на 3,3% більше, за підшкалою Неприйняття себе результат у ранньому юнацькому віці є середнім, а в пізньому юнацькому віку – нижче середнім. Тож юначки доволі позитивно ставляться до себе, приймають себе та цінують, хоча в ранньому юнацькому віці дівчатам притаманна більша невдоволеність собою, прискіпливість і прихована самокритичність, що є зрозумілим з огляду на процеси стабілізації Я-концепції, що тривають.

За показником контролю, що відображує регулятивний аспект адаптації, результати також розподілилися специфічним до віку чином. За підшкалою Внутрішнього контролю в групі дівчат раннього юнацького віку зафіксовано середній рівень, в групі дівчат пізнього юнацького віку – вище середнього. За підшкалою Зовнішнього контролю результати перебувають в межах середнього рівня, але екстернальність дівчатам раннього юнацького віку властива на 13,7% більшою мірою. Отже, старші юначки, хоч і розділяють зони відповідальності, все-таки вбачають причиною як сприятливих, так несприятливих подій свого життя радше себе, ніж якісь сторонні чинники, а молодші юначки певним чином більше схильні перекладати відповідальність за свої дії на інших людей чи обставини.

За показником Неправди результати переважно перебувають на рівні нижче середнього, і це свідчить, що тенденція до соціальної бажаності мало характерна досліджуванним, а значить отриманим даним можна довіряти.

Усереднені показники за методикою діагностики емоційного інтелекту Н. Холла подані у таблиці 2.

Таблиця 2. Результати дослідження емоційного інтелекту за методикою Н. Холла/ Results of the study of emotional intelligence using the method of N. Hall

Шкала/ Scale	Ранній юнацький вік/ Early adolescence	Пізній юнацький вік/ Late adolescence	t	p
Емоційна обізнаність/ Emotional awareness	8.88 (с.)	9.57 (с.)	0.409	0.684
Управління своїми емоціями/ Managing your emotions	-0.5 (н.)	0.68 (н.)	0.625	0.535
Самотивація/ Self-motivation	4.54 (н.)	6.21 (н.)	0.910	0.367
Емпатія/ Empathy	8.11 (с.)	10.75 (с.)	1.754	0.085
Розпізнавання емоцій інших людей/ Recognizing other people's emotions	5.58 (н.)	8.18 (с.)	1.696	0.096
Інтегративний рівень EI/ Integrative level of EI	26.62 (н.)	35.39 (н.)	1.357	0.180

с. - середній рівень / a. - average level

н. - низький рівень/ l. - low level

Виходячи з даних, представлених в таблиці 2, серед аспектів емоційного інтелекту в обох вікових групах краще розвиненими є емоційна обізнаність і емпатія, які властиві дівчатам на середньому рівні. Показник Емоційної обізнаності в старшому юнацькому віці виражений на 7,77% більше, ніж в ранньому юнацькому віці, а Емпатії – більше на 32,5%. За рахунок емоційної обізнаності і в ранньому, і в пізньому юнацькому віці дівчата достатньою мірою здатні усвідомлювати свої почуття, що дозволяє їм на підґрунті такого розуміння обирати, як ліше вчинити у відповідності до свого стану, і навпаки – що вони будуть переживати у зв'язку з

рішеннями, які прийняли. Споріднено до цього, дівчата спроможні проявляти співпереживання в спілкуванні з іншими людьми, надавати емоційну підтримку, хоча, зважаючи на середній рівень, вони не завжди враховують стан партнерів по взаємодії, плануючи подальші кроки або реалізуючи їх.

Попри достатнє розуміння емоцій, за показниками Самомотивації і Управління своїми емоціями в обох групах зафіксовано низький рівень, при чому за саморегуляцією емоцій показники відносно решти є найнижчими. Попри низький рівень Самомотивації, у старших юначок цей показник виражений на 36,7%

сильніше. Отже юначки відчують помітну нестачу контролю власних емоцій, особливо, вірогідно, у складних конфліктних чи напружених обставинах, та часто піддаються їх впливу. Це знижує антистресовий потенціал дівчат. Також їм не вистачає внутрішньої мотивації, а значить здатності спрямовувати зусилля на довгострокові цілі, черпати насагу від самого процесу їх досягнення, а не тільки від результату. Слабка автономія, призводить до утруднень щодо подолання перешкод і толерування складнощів при досягненні поставленої мети, залежності від зовнішнього схвалення та прокрастинації.

За показником Розпізнавання емоцій інших людей між групами відзначається відмінність за рівнями. Дівчатам раннього юнацького віку властивий низький рівень даного показника, тоді як в групі пізнього юнацького віку він виражений на середньому рівні. Це вказує на наявність позитивної динаміки даної здібності протягом юнацького віку (ми спостерігаємо підсилення всіх аспектів емоційного інтелекту від раннього до пізнього юнацького віку, але за показником Розпізнавання емоцій інших людей – найбільшого, на 54,9%). Якщо молодшим юначкам здебільшого важко чітко ідентифікувати емоції інших людей, зрозуміти

амбівалентні переживання, визначитися щодо того, як поводитись зі складними емоціями людей поруч, то старші юначки пораноються з цими завданням набагато краще.

За інтегративним рівнем емоційного інтелекту в обох групах результати є низькими, і хоча у дівчат пізнього юнацького віку показник Інтегративного рівня ЕІ на 32,9% вищим, загалом це свідчить про те, що така складна здатність не встигає достатньою мірою сформуватись протягом дитинства й перехідного віку й потребує для свого для розвитку більшого часу. Особливо це стосується аспектів саморегулювання емоцій і самомотивування, які стабілізуються, як правило, вже в ранньому дорослому віці. Певну роль у такому депо запізньому формуванні емоційного інтелекту, вірогідно, відіграють обмеження, пов'язані з он-лайн навчанням і взагалі взаємоді, за яких помилки в інтерпретації емоційних проявів партнерів по комунікації не мають таких безпосередніх і чутливих наслідків, як це було б за звичайних умов. Уміння справлятися з емоціями інших теж певним чином дезактуалізоване умовами дистанційного спілкування.

Далі перейдемо до аналізу результатів за п'ятифакторним особистісним опитувальником «Велика п'ятірка» (див. таблицю 3).

Таблиця 3. Результати за показниками п'ятифакторного особистісного опитувальника «Велика п'ятірка»/ Results according to the indicators of the five-factor personality questionnaire "Big Five"

Шкала/ Scale	Ранній юнацький вік/ Early adolescence	Пізній юнацький вік/ Late adolescence	t	p
Екстраверсія-інтроверсія/ Extroversion-introversion	9,77 (в.с.) / (а.а.)	8,84 (с.) / (а.)	1,257	0,214
Нейротизм - емоційна стійкість/ Neuroticism - emotional stability	11,31 (в.с.) / (а.а.)	11,21 (в.с.) / (а.а.)	0,098	0,922
Відкритість новому досвіду – обмеженість/ Openness to new experiences – limitations	10,58 (в.с.) / (а.а.)	11,07 (в.с.) / (а.а.)	0,621	0,537
Сумлінність - безтурботність/ Conscientiousness - carefree	8,04 (с.) / (а.)	10,11 (в.с.) / (а.а.)	2,159	0,035
Доброзичливість - ворожість/ Benevolence - hostility	11,15 (в.с.) / (а.а.)	11,36 (в.с.) / (а.а.)	0,303	0,763

в.с. - рівень вище середнього а.а. - level above average
с. - середній рівень а. - average level

За результатами, поданими в таблиці 3 ми можемо сказати, що за шкалами Нейротизму - емоційної стійкості, Відкритості новому досвіду – обмеженості й Доброзичливості - ворожості результати в обох групах перебувають на рівні вище середнього. Тобто юначки обох вікових підгруп одноково вище середньою мірою сприйнятливі до нового – з готовністю і навіть цікавістю ставляться до життєвих змін, мають різноманітні інтереси, що утворює міцне підґрунтя для творчості; виявлять приязність навіть з деякою зайвою довірливістю до інших людей, готові співчувати й допомагати; емоційно вразливі, депо невірноважені, тривожні й дратівливі, (нестійкі до стресу), що в принципі відповідає віковим та статевим очікуванням.

Натомість за шкалою Екстраверсії-інтроверсії у групі раннього юнацького віку діагностовано рівень вище середнього, в у групі пізнього юнацького віку – середній рівень. Це значить, що молодшим юначкам більш властива орієнтація назовні з прагненням перебувати в компанії ровесників, більша продуктивність в груповій, ніж в

індивідуальній роботі, певна імпульсивність і легковажність. До пізнього юнацького віку дівчата стають більш стриманими, зваженими, вибірковими в спілкуванні, не втрачаючи товариськості, набувають депо більшої спрямовані на свій внутрішній світ. За ситуацією вони можуть і залучитись в компанію, і віддати перевагу індивідуальній роботі, як дослухатись думки оточення, так і проявити критичність мислення, вчинити конформно або за власним рішенням. Тобто з виражених екстраверток стають більш збалансованими амбівертками.

Нарешті шкала Сумлінності-безтурботності в групі раннього юнацького віку виражена на середньому рівні, а в групі пізнього юнацького віку – на вище середньому рівні. Ці відмінності між групами є статистично значущими ($p=0,035$) і вказують на те, що дівчатам раннього юнацького віку притаманні певною мірою такі риси як безтурботність, недбалість та лінькуватість (як схильність відкладати справи заради насолоди), тоді як дівчата пізнього юнацького віку суттєво більш надійні, пунктуальні, наполегливі та відповідальні.

Результати кореляційного аналізу зв'язків між емоційного інтелекту і рисами особистості у дівчат пізнього складовими соціально-психологічної адаптації та та раннього юнацького віку подані в таблицях 4 і 5.

Таблиця 4. Результати кореляційного аналізу зв'язків між показниками соціально-психологічної адаптації та емоційного інтелекту в дівчат раннього юнацького віку / Results of correlation analysis of the relationships between indicators of socio-psychological adaptation and emotional intelligence in early adolescent girls

Шкали/ Scales	Емоційна обізнаність/ Emotional awareness	Управління своїми емоціями/ Managing your emotions	Само-мотивація/ Self-motivation	Емпатія/ Empathy	Розпізнаванн я емоцій інших людей/ Recognizing other people's emotions	Інтегративний рівень EI/ Integrative level of EI
Адаптивність/ Adaptability	r = 0,669 p < 0,001	r = 0,516 p = 0,004	r = 0,793 p < 0,001	r = 0,547 p = 0,002	r = 0,785 p < 0,001	r = 0,857 p < 0,001
Прийняття себе/ Accepting yourself	r = 0,558 p = 0,002	r = 0,514 p = 0,004	r = 0,713 p < 0,001	r = 0,451 p = 0,01	r = 0,747 p < 0,001	r = 0,793 p < 0,001
Прийняття інших/ Acceptance of others	r = 0,471 p = 0,008	r = 0,471 p = 0,008	r = 0,429 p = 0,014	r = 0,620 p < 0,001	r = 0,697 p < 0,001	r = 0,691 p < 0,001
Емоційний комфорт/ Emotional comfort	r = 0,550 p = 0,002		r = 0,419 p = 0,017	r = 0,478 p = 0,007	r = 0,452 p = 0,010	r = 0,512 p = 0,003
Внутрішній контроль/ Internal control	r = 0,463 p = 0,009		r = 0,502 p = 0,004			r = 0,358 p = 0,036
Домінування/ Domination	r = 0,650 p < 0,001	r = 0,392 p = 0,024	r = 0,76 p < 0,001	r = 0,473 p = 0,007	r = 0,727 p < 0,001	r = 0,734 p < 0,001

Як видно з таблиць 4 і 5, соціально-психологічна адаптація в юнацькому віці широкі пов'язана з емоційним інтелектом, причому в ранньому юнацькому віці більш масивно. В обох підперіодах значущо корелюють один з одним інтегральні показники Адаптивності й Емоційного інтелекту, а в ранньому юнацькому віці до того ж перехресно корелюють і з усіма показникам окремих складових (див. табл. 4): Адаптивність пов'язана з усіма показниками емоційного інтелекту, зокрема з Емпатією та Розпізнаванням емоцій інших людей, і Інтегративний показник емоційного інтелекту пов'язаний з усіма показниками адаптації. Тобто чим краще особистість розуміється на своїх емоціях, вмє ними керувати, здатна знайти в собі сили на певну діяльність або рішення, здатна зрозуміти іншу людину та співчувати їй, чим загалом краще розвинений в неї емоційний інтелект, тим потужніше її здатність адаптуватися до обставин, що складаються. Також для раннього юнацького віку характерний зв'язок таких аспектів адаптації як Прийняття себе, Прийняття інших і Домінування з усіма складовими емоційного інтелекту. Щодо плеяд зв'язків, утворених прийняттям себе та

інших, то вони цілком зрозуміло співвідносяться з інтенсивним формуванням самосвідомості, потребами в розумінні себе та налагодженні стосунків з однолітками. А от в підґрунті позитивних зв'язків домінування з емоційним інтелектом перебувають, скоріш за все, прагнення самоствердитись та відстояти свою его-ідентичність, як певний вираз центрованості на собі, та бажання контролювати своє оточення, внаслідок яких навіть співчуття та готовність допомоги іншому в очах самої юначки стають доказами власної могутності, впливовості. До речі, ця ситуація змінюється вже в пізньому юнацькому віці, в якому показник Домінування залишається пов'язаним тільки з Самомотивацією та Управлінням своїми емоціями: проблема переконливості й впливовості перестає бути проблемою прямого тиску й підпорядкування інших своїй думці, а перетворюється на проблему саморегуляції. Емоційний комфорт окрім як з загальним показником емоційного інтелекту додатково пов'язаний з емоційною обізнаністю, емпатією, здатністю розпізнавати емоції інших людей і самомотивацією, а внутрішній контроль – з самомотивацією та емоційною обізнаністю.

Таблиця 5. Результати кореляційного аналізу зв'язків між показниками соціально-психологічної адаптації та емоційного інтелекту в дівчат пізнього юнацького віку/ Results of correlation analysis of the relationships between indicators of socio-psychological adaptation and emotional intelligence in late adolescent girls

Шкали/ Scales	Емоційна обізнаність/ Emotional Awareness	Управління своїми емоціями/ Managing Your Emotions	Само-мотивація/ Self-motivation	Інтегративний рівень EI/ Integrative level of EI
Адаптивність/ Adaptability	r = 0.373 p = 0.025	r = 0.698 p < 0.001	r = 0.675 p < 0.001	r = 0.495 p = 0.004

Шкали/ Scales	Емоційна обізнаність/ Emotional Awareness	Управління своїми емоціями/ Managing Your Emotions	Само-мотивація/ Self-motivation	Інтегративний рівень EI/ Integrative level of EI
Прийняття себе/ Accepting yourself	r = 0,485 p = 0,004	r = 0,595 p < 0,001	r = 0,668 p < 0,001	r = 0,508 p = 0,003
Прийняття інших/ Acceptance of others		r = 0,520 p = 0,002	r = 0,336 p = 0,040	
Емоційний комфорт/ Emotional comfort		r = 0,489 p = 0,004	r = 0,600 p < 0,001	
Внутрішній контроль/ Internal control		r = 0,346 p = 0,036	r = 0,326 p = 0,045	
Домінування/ Domination		r = 0,423 p = 0,012	r = 0,339 p = 0,039	

У пізньому юнацькому віці кореляції між показниками соціально-психологічної адаптації та емоційного інтелекту вавчі менше (показники Емпатії та Розпізнавання емоцій інших людей значущих кореляцій взагалі не утворюють). Утім показники Управління своїми емоціями і Самомотивації корелюють з усіма аспектами соціально-психологічної адаптації, а показники Інтегративного рівня емоційного інтелекту й Емоційної обізнаності корелюють з загальним показником Адаптивності й Прийняття себе. Тобто, хоча в цілому потенціал адаптивності в старшій юначки продовжує бути сполученим з загальним розвитком емоційного інтелекту, хоча прийняття себе потребує здатності ідентифікувати (розпізнати і, що важливо, назвати) свої ж стани, все-таки в формуванні і ставлення

до інших, і до себе, і для відчуття емоційного комфорту суттєвою стає здатність особистості саме управляти своїми емоціями та вмотивувати (до цього) саму себе. Це наптовхує на думку, що для того, аби мати змогу приймати людей такими, якими вони є, необхідно володіти певною терпимістю, а відчуття спокою і позитивний настрій є результатом не випадкового збігу обставин, а власних налаштувань і навичок самокерування. Аналогічно можна сказати і про зв'язок Внутрішнього контролю зі Самомотивацією і Управлінням своїми емоціями. (Про Домінування вже йшлося вище.)

Далі розглянемо значущі зв'язки між аспектами соціально-психологічної адаптації та рисами особистості (дані наведені в таблицях 6 і 7).

Таблиця 6. Результати кореляційного аналізу зв'язків між показниками соціально-психологічної адаптації та рис особистості в групі раннього юнацького віку/ Results of correlation analysis of relationships between indicators of socio-psychological adaptation and personality traits in the early adolescence group

Шкали/ Scales	Екстраверсія -інтроверсія/ Extroversion-introversion	Нейротизм-емоційна стійкість/ Neuroticism - emotional stability	Відкритість новому досвіду - обмеженість/ Openness to new experiences - limitedness	Сумлінність - безтурботність/ Conscientiousness - carefreeness	Доброзичливість - ворожість/ Benevolence - hostility
Адаптивність/ Adaptability			r = 0,489 p = 0,006	r = 0,384 p = 0,026	
Прийняття себе/ Accepting yourself			r = 0,434 p = 0,013		
Прийняття інших/ Acceptance of others	r = 0,499 p = 0,005				
Емоційний комфорт/ Emotional comfort	r = 0,427 p = 0,015		r = 0,464 p = 0,009		
Внутрішній контроль/ Internal control			r = 0,495 p = 0,005	r = 0,592 p < 0,001	
Домінування/ Domination			r = 0,598 p < 0,001	r = 0,433 p = 0,014	r = 0,394 p = 0,023
Ескапізм/ Escapism		r = 0,397 p = 0,022			

В обох вікових підгрупах виявилися подібні кореляції: між показниками Адаптивності загалом і Домінування зокрема та Відкритості новому досвіду й Сумлінності, Прийняття себе та Відкритості новому досвіду, Емоційного комфорту та Екстраверсії і

Відкритості новому досвіду, Внутрішнього контролю та Сумлінності, Ескапізму та Нейротизму. Таким чином, загалом у юнацькому віці у дівчат спроможність легко адаптуватися сполучена, з одного боку, з гнучкістю й готовністю асимілювати все нове та

ретельністю, наполегливістю та відповідальністю стосовно обраних завдань, з іншого, що, у принципі, є цілком логічним з огляду на виклики сучасності. Готовність зустрітись з новим пов'язана також і з прийняттям себе (в юнацькому віці особистість ще продовжує досліджувати себе і може стикнутися з своїми неоднозначними проявами, тобто нове може стосуватися і самої дівчини, тож для цінування себе їй перебування в гармонії з собою вона потребує певної готовності до несподіванок), і з емоційним комфортом (чим з більшою легкістю дівчина сприймає нові обставини й виклики, чим з більшою цікавістю до них

ставиться, тим скоріше їй вдасться зберегти впевненість у собі, і тим з більшим задоволенням вона буде вирішувати нагальні завдання), і з прагненням просувати власні рішення (соціальна комунікація і шлях до визнання теж є окремими видами завдань, які можуть поставати вперше). Зв'язок інтернальності й відповідальності є цілком очікуваним. Зв'язок емоційного комфорту з екстраверсією зрозумілий з огляду на оптимізм і неохайність «застрагати» на неприємностях, притаманні людям з цією орієнтацією, а ескапізму з нейротизмом – з огляду на чутливість і вразливість до стресу за емоційної нестійкості.

Таблиця 7. Результати кореляційного аналізу зв'язків між показниками рис особистості та соціально-психологічної адаптації в групі пізнього юнацького віку/ Results of correlation analysis of relationships between indicators of personality traits and socio-psychological adaptation in the late adolescence group

Шкали/ Scales	Екстраверсія - інтроверсія/ Extroversion-introversion	Нейротизм - емоційна стійкість/ Neuroticism - emotional stability	Відкритість новому досвіду - обмеженість/ Openness to new experiences - limitedness	Сумлінність - безтурботність/ Conscientiousness - carefreeness
Адаптивність/ Adaptability			r = 0,451 p = 0,008	r = 0,432 p = 0,011
Прийняття себе/ Accepting yourself			r = 0,451 p = 0,008	r = 0,393 p = 0,019
Емоційний комфорт/ Emotional comfort	r = 0,510 p = 0,003		r = 0,624 p < 0,001	
Внутрішній контроль/ Internal control				r = 0,499 p = 0,003
Домінування/ Domination			r = 0,364 p = 0,028	r = 0,591 p < 0,001
Ескапізм/ Escapism		r = 0,559 p < 0,001		

Специфічними для раннього юнацького віку є кореляції показників Прийняття інших з Екстраверсією, Домінування з Доброзичливістю і Внутрішнього контролю з Відкритістю новому досвіду. Перша вказує на значення орієнтації назовні для толерантного ставлення до оточуючих людей, а одночасно і лояльності до партнерів для спрощення міжособистісної взаємодії та сумісної діяльності (нагадаємо, що юначки раннього віку в'явилися більшою мірою орієнтованими на зовнішній світ, ніж на власний внутрішній). Домінування в молодших юначок окрім відкритості новому досвіду й сумлінності, що властиве всьому юнацькому віку, виявилася пов'язаною також і з доброзичливістю, що певним чином указує на протекціоністські тенденції у дівчат раннього юнацького віку: чим більше вони є прихильними, чуйними по відношенню до інших людей, тим більше виправдано (для себе) вони перехоплюють ініціативу та відповідальність при взаємодії з соціумом, бо це ж, з їх погляду, робиться з міркувань не пригнічення, а суто піклування! За лаштунками такого «піклування» залишається прагнення здобути значущості, авторитету й переваги... У старшому юнацькому віці, вірогідно в міру подолання егоцентризму, це проходить. За поєднання інтернальності з відкритістю новому досвіду

молодшим юначкам простіше брати відповідальність за своє життя і події в ньому в міру того, як вони спроможні спокійно та позитивно сприймати зміни світу навколо. Пізня юність позбавляється такого зв'язку, оскільки на межі другого і третього десятиліття дівчині вже стає зрозумілим, що в житті відповідальність за себе приходиться брати не тільки стосовно речей цікавих і приємних, а набагато частіше в ситуації рутини і зобов'язань. Тож у старшому юнацькому віці залишається тільки зв'язок інтернальності й сумлінності.

Взагалі у старших юначок сумлінність набуває більшого навантаження: показник Прийняття себе також починає корелювати з Сумлінністю. За такого зв'язку дівчата пізнього юнацького віку тим більш позитивно ставляться до себе (подобаються собі), чим більше у розвиненні риси, суміжні з сумлінністю. А от прийняття інших перестає бути сполученим з екстраверсією, вірогідно, виходячи з площини особистих рис.

Отже кореляційний аналіз показує, що зв'язок між соціально-психологічною адаптацією та емоційний інтелектом і рисами особистості у дівчат юнацького віку наявний. При цьому спроможність до адаптації пов'язана з емоційним інтелектом щільніше, ніж між рисами особистості, і в ранньому міцніше, ніж у пізньому юнацькому віці.

Висновки.

На основі аналізу емпіричних даних було з'ясовано наступне.

1. У цілому дівчата юнацького віку володіють вище середнім рівнем адаптивності. Такі складові соціально-психологічної адаптації як прийняття інших, емоційний комфорт, домінування та ескапізм представлені на середньому рівні, а прийняття себе – на вище середньому. При цьому відмінності між раннім та пізнім підперіодами юності за позитивними аспектами зазначених складових є несуттєвими, а от негативні аспекти виражені сильніше в дівчат раннього юнацького віку: дезадаптивність – сильніше на одну сьому, неприйняття інших – на одну шосту, емоційний дискомфорт – на одну дев'яту, підлеглість – на одну п'яту ескапізм – на одну дев'яту, неприйняття себе характерне молодшим юначкам на середньому рівні проти нижче середнього в старших юначок. Тяжіння до внутрішнього контролю притаманне дівчатам пізнього юнацького віку на рівні вище середнього, тоді як у ранньому юнацькому віці інтернальність притаманна дівчатам середньою мірою. Водночас екстернальність молодшим юначкам властива на одну сьому сильніше, порівняно з старшими дівчатами. Отже юначки демонструють доволі непоганий рівень соціально-психологічної адаптації, хоча дівчата раннього юнацького віку відчують більше утруднень, особливо стосовно ставлення до себе та ступеня контролю власного життя.

2. По-іншому виглядає ситуація з емоційним інтелектом: у дівчат і раннього, і пізнього юнацького віку загальний рівень емоційного інтелекту виявився низьким, як і його такі аспекти як управління своїми емоціями та самомотивація. Натомість емоційна обізнаність та емпатія розвинені на середньому рівні. Ранній та пізній підперіоди юності відрізняються за розпізнаванням емоцій інших людей, яке в дівчат раннього юнацького віку розвинене ще слабко, а в дівчат пізнього юнацького віку – на середньому рівні. Утім, і більшість аспектів емоційного інтелекту представлені в дівчат у пізньому юнацькому віці децю краще порівняно з раннім: самомотивація виражена вище більш ніж на третину, емпатія – на третину, емоційний інтелект в цілому – також на третину. Таки чином інтенсивний розвиток емоційного інтелекту, а особливо здатності керувати своїми емоціями та спрямовувати зусилля на значущі цілі, буде тривати в ранньому дорослому віці.

3. Щодо рис особистості, то загалом для дівчат юнацького віку властивий вище середній рівень виразу таких рис як нейротизм, відкритість новому досвіду і доброзичливість. Вікові відмінності зафіксовані за екстравертованістю, яка дівчатам раннього юнацького віку притаманна на рівні вище середнього, а дівчатам пізнього юнацького віку на середньому рівні, і за сумлінністю, притаманною відповідно на рівнях середньому та вище середньому, і ця відмінність є статистично значущою.

4. Загалом для дівчат юнацького віку притаманний зв'язок адаптивності з інтегративним рівнем емоційного інтелекту. У ранньому юнацькому віці адаптивність та її складові прийняття себе, прийняття інших і домінування до того ж пов'язані з усіма аспектами емоційного інтелекту, а ЕІ в цілому, його аспекти емоційна обізнаність

і самомотивація – з усіма складовими адаптації. Емпатія і розпізнавання емоцій інших людей пов'язані з усіма складовими адаптації окрім внутрішнього контролю. Таким чином окремі складові адаптації та аспекти ЕІ в молодших юначок утворюють вдвічі більше зв'язків, ніж у пізньому юнацькому віці. Зокрема прийняття себе, прийняття інших і домінування пов'язані з усіма аспектами Емоційного інтелекту, інтернальність – з емоційною обізнаністю і самомотивацією, а емоційний комфорт – додатково ще з емпатією і розпізнаванням емоцій інших людей. Натомість дівчатам пізнього юнацького віку властиві зв'язки більшості аспектів адаптації (окрім ескапізму) з управлінням своїми емоціями і самомотивацією. Таким чином адаптивність у цілому і прийняття себе зокрема пов'язані з емоційною обізнаністю, управлінням своїми емоціями і самомотивацією (окрім емоційного інтелекту загалом), а прийняття інших, емоційний комфорт, внутрішній контроль і домінування пов'язані тільки з управлінням своїми емоціями і самомотивацією.

5. Щодо рис особистості, то в дівчат юнацького віку найбільше кореляції зі складовими соціально-психологічної адаптації утворюють відкритість новому досвіду і сумлінність. А саме: з відкритістю новому досвіду пов'язані адаптивність у цілому, прийняття себе, емоційний комфорт і домінування. У ранньому юнацькому віці до цієї плеяди також входить внутрішній контроль. Сумлінність у дівчат юнацького віку корелює з адаптивністю та у її складі інтернальністю й домінуванням, а в пізньому юнацькому віці – ще й з прийняттям себе. Загалом у юначок Екстраверсія сполучена з емоційним комфортом і нейротизм з ескапізмом. У молодших юначок віку специфічними є зв'язки між доброзичливістю і домінуванням і між екстраверсією та прийняттям інших.

Отже твердження, що в дівчат юнацького віку за вищого рівня емоційного інтелекту кращою є і соціально-психологічна адаптація, є виправданим. Причому у молодших юначок ця взаємозалежність є більш екстенсивною. Рис великої п'ятірки (такі як екстраверсія, відкритість новому досвіду, сумлінність і доброзичливість), також сполучені з успішною адаптацією. Розуміння цих зв'язків дає можливість розробки розвивальних та підтримуючих програм, спрямованих на покращення добробуту, комунікації та спроможностей до адаптації у сучасному світі дівчат різних вікових груп.

Список використаних джерел

- Августок М. М. Емоційний інтелект студентів у контексті метакогнітивного моніторингу. Автореф. дис. ... док. психол. наук: 19.00.07. Острог, 2023. 40 с. https://www.oa.edu.ua/doc/dis/Avhustiuk_avto.pdf
- Гоулман Д. Емоційний інтелект у бізнесі. Як стати успішним у житті та кар'єрі. Пер. з англ. С.- А. Гумецької. Харків : Віват, 2021. 528 с.
- Давиденко Т. В. Пандемія Covid-19 – нові можливості для розвитку емоційного інтелекту. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів* : матеріали VII Міжнар. наук. конф. IV Міжнар. наук. конгресу (м. Київ (20–21 квіт. 2021 р.). Київ : КНЕУ, 2021. С. 27–31. <https://ir.kneu.edu.ua/items/e0afade6-c28e-433f-9393-868f1e48da3c/full>

- Данилевич Л., Теплюк Ю. Емоційне лідерство керівника як чинник удосконалення управління особистісними ресурсами підлеглих. *Psychology Travelogs*. 2025. № 1. С. 99–107. <https://doi.org/10.31891/PT-2025-1-10>
- Дерев'яно С. П. Адаптивні можливості емоційного інтелекту під час пандемії COVID-19: огляд досліджень різних країн. *Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобюз та паліативна допомога: матеріали VIII наук.-практ. інт.- конф. (Луцьк, 10-12 зрудня 2021 р.)*. Луцьк, 2021. С. 17–19. <https://www.inforum.in.ua/conferences/26/84/651>
- Дудіцька С.П., Мосейчук Ю.Ю. Підтримка та соціально-психологічна адаптація дітей та підлітків в умовах війни. *Академічні візії*. 2025. Випуск. 43. С. 1–9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15363272>
- Михайлич О. В. Соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Психологія та соціальна робота*. 2023. Вип. 2(58). С. 26–34. <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2023.2.3>
- Петреченко С. Аналіз індивідуального процесу соціально-психологічної адаптації важкопоранених комбатантів. *Psychology Travelogs*. 2024. № 4. С. 6–14. <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-1>
- Сафін О. Соціально-психологічна адаптація та мотиви навчально-професійної діяльності здобувачів закладу вищої освіти. *Psychology Travelogs*, 2025. № 2. С. 51–59. <https://doi.org/10.31891/PT-2025-2-5>
- Тиндик Я. Взаємозв'язок психологічної готовності до професійної діяльності та емоційного інтелекту у студентів соціально-економічних професій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2023. Том 2, № 18. С. 84–90. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2\(18\).12](https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2(18).12)
- Цикаленко О., Власова О. Асертивність як чинник соціально-психологічної адаптації жінок-мігранток. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2024. Том 1, № 19. С. 66–72. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1\(19\).11](https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1(19).11)
- Al-Qadri A. H., Zhao W. Emotional intelligence and students' academic achievement. *Problems of Education in the 21st century*, 2021. Vol. 79. № 3. P. 360–380. <https://doi.org/10.33225/pec/21.79.360>
- Babu, K., Blessy, Th. Personality Traits and Academic Procrastination. *Kristu Jayanti Journal of Humanities and Social Sciences*. 2023. №3. P. 42–51. <https://doi.org/10.59176/kjhss.v3i0.2322>
- Brackett M. A., Mayer J. D., Warner R. M. Emotional intelligence and its relation to everyday behavior. *Personality and Individual Differences*, 2006. Vol. 36, №6. P. 1387–1402. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00236-8](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00236-8)
- Esnaola I., Revuelta L., Ros, I., Sarasa M. The development of emotional intelligence in adolescence. *Anales de Psicología*, 2017. Vol. 33, №2. P. 327–333. <https://doi.org/10.6018/analesps.33.2.251831>
- Lee Y. H., Chelladurai P. Emotional intelligence, emotional labor, coach burnout, job satisfaction, and turnover intention in sport leadership. *European Sport Management Quarterly*, 2017. Vol. 18, №4. P. 393–412. <https://doi.org/10.1080/16184742.2017.1406971>
- Mayer J. D., Salovey P., Caruso, D. R. Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 2004. Vol. 15, № 3. P. 197–215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02
- Pardo V. M., De La Ossa S., Noreña M. Socio-emotional and personal development competencies as assets facilitating psychosocial adaptation in socially vulnerable secondary school students. *Frontiers in Psychology*. 2025. Vol. 16. Article 1462605. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1462605>
- Sathyamurthi K., Shefali M. Emotional Intelligence Among Adolescents, Shefali Mohanty Social Work, Madras School of Social Work, Chennai, India. *Humanities and Social Sciences*. 2019. Vol. 7, №3. P. 121–124. <https://doi.org/10.11648/j.hss.20190703.15>
- Schimanski L., Hartung J., Hülür G. Are work characteristics related to personality development during the retirement transition? *Psychology and Aging*, 2025. Vol. 41, №1. P. 68–84. <https://dx.doi.org/10.1037/pag0000937>
- Seifert Ingo S., Rohrer J. M., Schmukle S. C. Using Within-Person Change in Three Large Panel Studies to Estimate Personality Age Trajectories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2023. Vol. 126, №1. P. 150–174. <https://doi.org/10.1037/pspp0000482>
- Yasin T., Sandeep P. The relationship of psychopathology with personality traits, social skills and peer relation among Indian adolescent girls. *Bangabandhu Sheikh Mujib Medical University Journal*, 2024. Vol. 17. №4. E75288. <https://doi.org/10.3329/bsmmuj.v17i4.75288>
- Zeidner M., Roberts R. D., Matthews G. The Science of Emotional Intelligence. *European Psychologist*, 2008. Vol. 13. №1. P. 64–78. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.13.1.64>
- Zheng A., Hoff K., Hanna A., Einarsdóttir S., Rounds J., Briley D. A. Job characteristics and personality change in young adulthood: A 12-year longitudinal study and replication. *Journal of Personality*, 2024. Vol. 92. №1. P. 298–315. <https://doi.org/10.1111/jopy.12836>

Yu. GIMAYEVA (Yuliya Gimayeva)
 Candidate of Psychological Sciences (PhD)
 Associate Professor of Department of General Psychology
 V.N. Karazin Kharkiv National University
 4 Svobody Sq., Kharkiv, Ukraine.
<https://orcid.org/0000-0002-4366-307X>
 E-mail: yuliagimaeva@gmail.com

O. SVITLYCHNA (Oleksandra Svitlychna)
 Bachelor of Psychology, psychologist,
 E-mail: asvetlichnay13@gmail.com

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION IN CONNECTION WITH EMOTIONAL INTELLIGENCE AND PERSONALITY TRAITS IN ADOLESCENT GIRLS

The study is devoted to studying the relationship between socio-psychological adaptation with emotional intelligence (EI) and personality traits in girls of early and late adolescence. For empirical measurements, the socio-psychological adaptation questionnaire by K. Rogers and R. Diamond, the EI diagnostic method by N. Hall, and the Big Five questionnaire by R. McCrae and P. Costa were used. According to the results of the study of socio-psychological adaptation, it was found that both in early and late adolescence, adaptation in general and self-acceptance in particular are above average, acceptance of others, emotional comfort, dominance, and escapism are average. Self-motivation, empathy, and overall emotional intelligence are presented in late adolescence by a third higher than in early adolescence. Recognition of other people's emotions in late adolescent girls is developed at an average level, and in early adolescent girls at a low level. According to the correlation analysis,

adaptation in adolescent girls is associated with emotional intelligence. In early adolescence, adaptability and its components of self-acceptance, acceptance of others, and dominance correlate with all aspects of EI. Internal control is associated with self-motivation and emotional awareness, emotional comfort - additionally with empathy and recognition of other people's emotions. In adolescent girls, adaptability in general and its aspects are mainly associated with such personality traits as openness to new experiences and conscientiousness. In early adolescence, adaptability in general, internal control, and dominance correlate with both traits, only with openness to new experiences - self-acceptance and emotional comfort. In late adolescence, adaptability in general, self-acceptance and dominance correlate with both traits, only with conscientiousness - internal control, only with openness to new experience - emotional comfort. In early adolescence, the desire to dominate is balanced by a connection with benevolence. At both age subperiods, escapism is associated with neuroticism, and emotional comfort with extraversion. The results of the correlation analysis indicate that in adolescent girls, adaptability, emotional intelligence and personality traits are closely related, with correlations having their own specificity in early and late adolescence.

Keywords: socio-psychological adaptation, emotional intelligence, personality traits, connection, adolescence, adolescent girls.

References

- Avhustiuk, M.M. (2023). *Students' emotional intelligence in the context of metacognitive monitoring* (Doctoral thesis). Ostroh Akademy, Ostroh. https://www.oa.edu.ua/doc/dis/Avhustiuk_avto.pdf [in Ukrainian]
- Houlman, D. (2021). *Emotional intelligence in business. How to become successful in life and career*. Kharkiv : Vivat. <https://ir.kneu.edu.ua/items/e0afade6-c28e-433f-9393-868f1e48da3c/full> [in Ukrainian]
- Davydenko, T. V. (2021). The Covid-19 pandemic – new opportunities for developing emotional intelligence. *Strategii mizhkulturnoi komunikatsii v movníi osviti suchasnykh universytetiv*, Kyiv, 20–21 kvit. 2021. Kyiv : KNEU. <https://ir.kneu.edu.ua/items/e0afade6-c28e-433f-9393-868f1e48da3c/full> [in Ukrainian]
- Danylyevych, L., & Teptiuk, Yu. (2025). Emotional leadership of the manager as a factor in improving the management of personal resources of subordinates. *Psychology Travelogs*, 1, 99–107. <https://doi.org/10.31891/PT-2025-1-10> [In Ukrainian]
- Derevianko, S. P. (2021). Adaptive capabilities of emotional intelligence during the COVID-19 pandemic: a review of research from different countries. *Sotsialna adaptatsiia osobystosti v suchasnomu suspilstvi, ortobioz ta paliatyvna dopomoga*, Lutsk, 10-12 hrudnia 2021, Lutsk. <https://www.inforum.in.ua/conferences/26/84/651> [In Ukrainian]
- Duditska, S. P., & Moseichuk, Yu. Yu. (2025). Support and socio-psychological adaptation of children and adolescents in war conditions. *Akademichni vizji*, 43, 1–9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15363272> [In Ukrainian]
- Mykhailych, O. V. (2023). Socio-psychological features of adaptation of internally displaced persons. *Psykhobohiia ta sotsialna robota*, 2, 26–34. <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2023.2.3> [in Ukrainian]
- Petrenchenko, S. (2024). Analysis of the individual process of socio-psychological adaptation of seriously wounded combatants. *Psychology Travelogs*, 4, 6–14. <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-1> [in Ukrainian]
- Safin, O. (2025). Socio-psychological adaptation and motives of educational and professional activity of applicants to higher education institutions. *Psychology Travelogs*, 2, 51–59. <https://doi.org/10.31891/PT-2025-2-5> [in Ukrainian]
- Tyndyk, Ya. (2023). The relationship between psychological readiness for professional activity and emotional intelligence in students of socioeconomic professions. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykhobohiia*, 2(18), 84–90. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2\(18\).12](https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.2(18).12) [in Ukrainian]
- Tsykalenko, O., & Vlasova, O. (2024). Assertiveness as a factor in the socio-psychological adaptation of migrant women. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykhobohiia*, 1(19), 66–72. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1\(19\).11](https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1(19).11) [in Ukrainian]
- Al-Qadri, A. H., & Zhao, W. (2021) Emotional intelligence and students' academic achievement. *Problems of Education in the 21st century*, 79(3), 360–380. <https://doi.org/10.33225/pec/21.79.360>
- Brackett, M. A., Mayer, J. D., & Warner, R. M. (2006). Emotional intelligence and its relation to everyday behavior. *Personality and Individual Differences*, 36(6), 1387–1402. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00236-8](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00236-8)
- Babu, K., Blessy, Th. (2023). Personality Traits and Academic Procrastination. *Kristu Jayanti Journal of Humanities and Social Sciences*. 3. 42-51. <https://doi.org/10.59176/kjhss.v3i0.2322>
- Esnaola, I., Revuelta, L., Ros, I., & Sarasa, M. (2017). The development of emotional intelligence in adolescence. *Anales de Psicología*, 33(2), 327–333. <https://doi.org/10.6018/analesps.33.2.251831>
- Lee, Y. H., & Chelladurai, P. (2017). Emotional intelligence, emotional labor, coach burnout, job satisfaction, and turnover intention in sport leadership. *European Sport Management Quarterly*, 18(4), 393-412. <https://doi.org/10.1080/16184742.2017.1406971>
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197–215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02
- Pardo, V. M., De La Ossa, S., & Noreña, M. (2025). Socio-emotional and personal development competencies as assets facilitating psychosocial adaptation in socially vulnerable secondary school students. *Frontiers in Psychology*, 16, 1462605. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1462605>
- Sathyamurthi, K., & Shefali, M. (2019). Emotional Intelligence Among Adolescents, Shefali Mohanty Social Work, Madras School of Social Work, Chennai, India. *Humanities and Social Sciences*, 7(3), 121–124. <https://doi.org/10.11648/j.hss.20190703.15>
- Schimanski, L., Hartung, J., & Hülür, G. (2025). Are work characteristics related to personality development during the retirement transition? *Psychology and Aging*, 41(1), 68–84. <https://dx.doi.org/10.1037/pag0000937>
- Seifert, I. S., Rohrer, J. M., & Schmukle, S. C. (2023). Using Within-Person Change in Three Large Panel Studies to Estimate Personality Age Trajectories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 126(1), 150–174. <https://doi.org/10.1037/pspp0000482>
- Yasin, T., & Sandeep. (2024). The relationship of psychopathology with personality traits, social skills and peer relation among Indian adolescent girls. *Bangabandhu Sheikh Mujib Medical University Journal*, 17(4), e75288. <https://doi.org/10.3329/bsmmuj.v17i4.75288>
- Zeidner, M., Roberts, R. D., & Matthews, G. (2008). The Science of Emotional Intelligence. *European Psychologist*, 13(1), 64–78. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.13.1.64>
- Zheng, A, Hoff K., Hanna, A., Einarsdóttir, S., Rounds, J., & Briley, D. A. (2024). Job characteristics and personality change in young adulthood: A 12-year longitudinal study and replication. *Journal of Personality*, 92(1), 298–315. <https://doi.org/10.1111/jopy.12836>

Конфлікт інтересів: автори заявляють про відсутність професійного або інституційного конфлікту інтересів.

Conflict of Interest: The authors declare that there is no professional or institutional conflict of interest.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2025 (The article was received by the editors 19.10.2025)

Стаття рекомендована до друку 20.12.2025 (The article is recommended for printing 20.12.2025)

Опублікована 30.12.2025 (Published 30.12.2025)